

Toespraak burgemeester Joris Bengevoord bij de onthulling van het lichtmonument Levenslicht op zondag 26 januari 2020

Dames en heren, jongens en meisjes,

75 jaar geleden werd Nederland bevrijd.
In heel Nederland wordt daar uitgebreid bij stilgestaan.
De komende maanden wordt ook de bevrijding van Winterswijk en de Achterhoek met talrijke evenementen herdacht en gevierd.

Maar we kunnen 75 jaar vrede en vrijheid in ons land niet vieren zonder nadrukkelijk stil te staan bij de slachtoffers van de meest zwarte bladzijde van de Tweede Wereldoorlog: de vervolging van de 104.000 Joden, Roma en Sinti die vanuit Nederland naar concentratie- en vernietigingskampen zijn gedeporteerd en vermoord.

Morgen is het precies 75 jaar geleden dat vernietigingskamp Auschwitz-Birkenau werd bevrijd door het Russische Rode Leger.

Auschwitz was het grootste vernietigingskamp van de nazi's. Meer dan één miljoen Joden kwamen hier om het leven. Na de oorlog groeide Auschwitz uit tot hét symbool van de Holocaust.

Maar er waren veel meer concentratiekampen in Europa, veelal in Polen.

Veel Winterswijkse Joden zijn omgekomen in vernietigingskamp Sobibór. Ik was in 2018, samen met leerlingen van het Gerrit Komrij College mee met een Gelderse delegatie naar het voormalig vernietigingskamp Sobibór in Polen.

Op 33-jarige leeftijd werd daar, ver weg, op de grens van Polen, Oekraïne en Wit Rusland, de talentvolle Joodse kunstenaar Max

van Dam, net als 125 andere Winterswijkse Joden op gruwelijke wijze vermoord. In de nieuw aan te leggen gedenkmuur, wordt daar namens de gemeente Winterswijk een steen voor hem gelegd.

In tegenstelling tot Auschwitz, Majdanek en Treblinka had Sobibór geen werkkamp. Het enige doel was de gevangenen uit te roeien. De meeste mensen die er aankwamen, voornamelijk Joden maar ook Roma en niet-Joodse Polen, werden nog dezelfde dag vergast. Zo kwamen meer dan 34.000 Nederlandse Joden aan hun einde, waaronder meer dan honderd Winterswijkers.

In alle concentratiekampen bij elkaar stierven rond de 6 miljoen Joden.

En niet alleen Joden: ook Roma, Sinti, Jehova-getuigen, gehandicapten, politieke tegenstanders en homoseksuelen waren hun leven allerminst zeker onder het naziregime.

Als je rondloopt in die voormalige kampen is moeilijk te beseffen dat daar slechts 75 jaar geleden zoveel mannen, vrouwen, kinderen en zelfs babys werden vermoord.

Ondenikbaar is de systematische kilheid die miljoenen mensen de dood indreef, ik kan dat niet bevatten en blijf het er koud van krijgen.

Vanavond staan wij als Winterswijkers stil bij de Winterswijkse slachtoffers van de Holocaust.

Wij staan stil bij het enorme onrecht dat alle Joden, Roma en Sinti in de Tweede Wereldoorlog is aangedaan.

In het bijzonder herdenken wij de 326 Joodse burgers en de Roma en Sinti die in Winterswijk zijn opgepakt en vermoord.

Met de onthulling van het tijdelijke monument Levenslicht herdenken en eren wij de slachtoffers van de Holocaust. In totaal zijn er 104.000 stenen: één voor elk Nederlands

slachtoffer.

De stenen zijn verdeeld over verschillende gemeenten waar Joden, Roma en Sinti woonden.

Elke steen die oplicht en weer uitdooft staat symbool voor een leven dat in onze samenleving wordt gemist.

Achter elke steen gaat een verhaal schuil.

Zoals het verhaal van de Joodse familie Gans uit Winterswijk dat ik straks aan u ga vertellen.

Verhalen die niet vaak genoeg verteld kunnen worden.

Verhalen over mensen zoals u en ik die plotseling hun leven niet meer zeker waren in oorlogstijd.

Verhalen die steeds opnieuw moeten worden verteld, omdat zij betekenis geven aan de gebeurtenissen van toen.

Juist aan jongere generaties die steeds minder van de Holocaust afweten en de Tweede Wereldoorlog zien als iets uit een ver verleden.

Want dat verleden is dichterbij dan je denkt.

Het is wrang om te constateren dat we nu opnieuw leven in een tijd van toenemende rassenhaat, antisemitisme en discriminatie.

Nederland lijkt een samenleving vol tegenstellingen te zijn geworden.

We zien een toenemende polarisatie en verharding in de samenleving.

Politici spreken zich zonder gene uit over hele bevolkingsgroepen en lijken geen lessen geleerd te hebben uit het verleden.

De sociale media spelen daarbij een grote rol.

Het is tegenwoordig heel gemakkelijk om allerlei hatelijkheden via je computer of telefoon de wereld in te sturen.

Ik vind het belangrijk dat we samen lering te trekken uit de geschiedenis.

Het antisemitisme begon in de jaren dertig van de vorige eeuw

ook met treiterijen en discriminatie.

Wij hebben als Nederlanders ervaren wat het betekent als de democratie terzijde wordt geschoven.

Als rechten en vrijheden van burgers worden afgenomen.

Wat er gebeurt als groepen mensen systematisch worden buitengesloten, vervolgd en vermoord.

Vanmorgen, tijdens de nationale herdenking bood minister president Rutte zijn excuses aan voor het overheidshandelen in de Tweede Wereldoorlog.

Nu de laatste overlevenden nog onder ons zijn sprak hij uit dat we voluit moeten erkennen

wat er destijds is gebeurd en dat ook hardop uitspreken.

Toen een groep landgenoten onder een moorddadig regime apart werd gezet, buitengesloten en ontmenselijkt, is de overheid tekortgeschoten.

Dat geldt dus ook voor het handelen van de gemeente Winterswijk, van de gemeentepolitie, de marechaussee en van de Spoorwegen.

Ik weet me dat met enkel woorden de slachtoffers niet terug komen, maar de woorden van de minister president, doen mij beseffen dat overheden een geschiedenis hebben mee te dragen.

En het sterkt mij met het gevoel, dat we met elkaar moeten zorgen, dat dit nooit meer kan gebeuren.

We vieren dit jaar 75 jaar vrijheid.

Het lijkt nu zo vanzelfsprekend: leven in vrede en vrijheid.

Maar dat is het beslist niet.

Daar moeten ons samen voor inzetten, elke dag opnieuw.

En dat begint al bij jezelf.

Door gewoon door een beetje rekening te houden met anderen en anderen te respecteren.

Ook als je het niet met elkaar eens bent.

Voor iedereen moet ruimte zijn in onze samenleving.
Pas als ieder geloof, ras, levensvisie getolereerd wordt, zijn we
werkelijk vrij!

~ ~ ~

En in die vrijheid, vraag ik nu Alexander en Sophie om samen
met mij de stenen aan te steken.